

VISIE OP

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Inhoudsopgave

Voorwoord Hans Huibers	2
1. Inleiding – Het CDA gelooft in mensen	4
2. CDA kaders: achtergronden bij de nota	8
3. CDA inzet:	11
3.1 Relatie tussen hulp en handel & IMVO	11
3.2 EU-Afrika strategie en voedselzekerheid	17
3.2 Maatschappelijk Middenveld Versterken	21
4. Budget Ontwikkelingssamenwerking	25
Colofon	29

VOORWOORD HANS HUIBERS

Als er iets duidelijk is geworden in de afgelopen periode, dan is het wel dat de grote problemen van deze tijd, geen grenzen kennen. Het is juist daarom dat we een vernieuwde visie op ontwikkelingssamenwerking nodig hebben.

Met het thema ontwikkelingssamenwerking was ik als woordvoerder namens de CDA-fractie tijdens het derde Kabinet Lubbers nauw verbonden. En het is mede daarom dat ik deze nieuwe visie op ontwikkelingssamenwerking van harte verwelkom, ook als aanzet om aan dit thema de komende jaren verder te blijven werken en ons als partij ondubbelzinnig aan te verbinden.

Door verschillende omstandigheden is ontwikkelingssamenwerking in de afgelopen tien-vijftien jaar minder prominent geworden in politiek Den Haag. Het kreeg niet de aandacht dat ze verdiende. Ook onze partij is meegegaan in deze trend, hoewel ik wel heb gezien dat er achter de schermen veel nagedacht is over deze materie door onder andere onze Kamerleden, het WI, de Commissie Buitenland en u!

Maar algemeen geformuleerd vind ik dat we het afgelopen decennium te weinig door de internationale bril naar de wereld hebben gekeken en te vaak met de rug naar de wereld hebben gestaan. Terwijl mondiale uitdagingen juist nopen om een zelfverzekerd en ambitieus buitenland- en ontwikkelingsbeleid. Het is daarom heel goed dat het CDA het gesprek hierover aangaat, zowel binnen als ook buiten de partij, en het de aandacht geeft dat het verdient. Het geeft het CDA weer kleur op de wangen.

Hoewel er nog steeds draagvlak is voor ontwikkelingssamenwerking, ligt het politiek steeds gevoeliger. En dat is zonde, want er zijn mede

door ontwikkelingssamenwerking zoveel mooie successen behaald. Zoals met het uitbannen van ziektes, het aanpakken van extreme armoede en het voorkomen van conflicten. Het nut en de noodzaak van ontwikkelingssamenwerking moeten we stevig blijven uitdragen, omdat veel Nederlanders - begrijpelijkerwijs - met hun eigen bestaanszekerheid bezig zijn. Daarom moeten we steeds de verbinding leggen tussen uitdagingen dichtbij huis en ver weg, om tot een overtuigend verhaal te komen voor de mensen die vraagtekens hebben bij het aanwenden van belastinggeld voor ontwikkelingssamenwerking. Dit is overigens niet alleen een oproep voor ons als partij, maar ook voor bedrijven en het maatschappelijk middenveld als uitvoerders én partners van het ontwikkelingsbeleid.

Hopelijk is deze nieuwe visie op ontwikkelingssamenwerking de start van een hernieuwde interesse en discussie binnen en buiten het CDA. Een thema waarvan wij als partij onszelf - als we naar de lange traditie van CDA-ministers voor ontwikkelingssamenwerking kijken - als vaandeldragers mogen zien. En die adel, die verplicht!

Hans Huibers, partijvoorzitter CDA

1. Inleiding

CDA en ontwikkelingssamenwerking

Het CDA heeft een lange geschiedenis als pleitbezorger voor ontwikkelingssamenwerking als instrument om conflicten en hongersnoden te voorkomen, en armoede en ongelijkheid te bestrijden. Zo heeft het CDA historisch de meeste Ministers voor ontwikkelingssamenwerking geleverd, en was bepalend bij de totstandkoming van de 0,7% VN-norm voor ontwikkelingssamenwerking in 1970. Het CDA gaf internationale solidariteit kleur en het buitenlandbeleid was bij het CDA in veilige handen.

Helaas is de huidige politieke realiteit dat internationale solidariteit en ontwikkelingssamenwerking stevig onder druk staat. Ook het CDA heeft het afgelopen decennium moeite gehad om haar reputatie op dit dossier hoog te houden, terwijl de problemen in de wereld niet zijn afgenomen. Dat is de reden dat vorig jaar op het CDA najaarscongres de leden vrijwel unaniem een resolutie hebben aangenomen om de visie van onze partij op ontwikkelingssamenwerking te vernieuwen. Dit vooral ook om recht te doen aan nieuwe mondiale problemen rondom conflict, klimaatverandering en gezondheid. Deze visie is daarvan het resultaat.

Deze visie is tot stand gekomen naar aanleiding van gesprekken met de vele betrokken leden op dit dossier, en experts uit alle hoeken van de samenleving. Van het maatschappelijk middenveld, NGOs, bedrijven, werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties en de commissie buitenland van het CDA.

Het CDA gelooft in mensen

Het CDA vindt het belangrijk om samen, en niet alleen voor onszelf te leven: niet ik, maar wij. De overheid is er immers om het samenleven voor ons allemaal mogelijk te maken. Ook is het belangrijk om rekening te houden met de belangen van toekomstige generaties. Dat vraagt dat wij verder kijken dan ons eigen belang. Deze uitgangspunten van het CDA stoppen niet bij een landsgrens. De wereld is, en mensen zijn, onderling met elkaar verbonden. Ontwikkelingssamenwerking draait voor het CDA in de kern om het creëren van juiste omstandigheden waardoor mensen zichzelf kunnen ontplooien.

Daarbij kunnen we er niet om heen dat bij ontwikkelingssamenwerking komt kijken dat de mens vele gezichten heeft. Van extreem geweld en haat tot de inspiratie van innovatie, veerkracht, en empathie. We hebben het vermogen om te vernietigen, angst aan te jagen, en actief mensen buiten te sluiten. Maar we hebben ook de kennis en de mogelijkheden om het leven van vele mensen te verbeteren. Inzet op ontwikkeling en het creëren van perspectief draagt niet alleen bij aan het welzijn en weerbaarheid van de mensen daar, maar ook aan onze veiligheid en een veilig investeringsklimaat waardoor handel en investeren kunnen floreren.

Ontwikkelingssamenwerking is een belangrijk instrument om aan onze verbondenheid met de mens te werken en ons als CDA in te zetten voor een duurzame verbetering van leefomstandigheden, bescherming van mensenrechten en versterking van de internationale rechtsorde. We moeten echter ook vaststellen dat ontwikkelingssamenwerking ook geen *magic bullet* is die alle wereldproblemen kan oplossen. Daarom kiezen we in dit visiedocument voor een aantal onderwerpen die gezien de huidige context, Nederlandse expertise en toegevoegde waarde vanuit het CDA de volle aandacht moeten krijgen. Het visiestuk richt zich op

hulp, handel en IMVO; de EU-Afrika strategie en voedselzekerheid, het maatschappelijk middenveld en het ontwikkelingsbudget. Het visiestuk doet ook concrete aanbevelingen waar het CDA zich de komende tijd op moet richten.

Nut en noodzaak van ontwikkelingssamenwerking: draagvlakversterking

Ondanks de politieke realiteit, blijkt er toch nog steeds een ruime meerderheid van de Nederlandse bevolking solidair te zijn met mensen ver weg die in absolute armoede leven, die getroffen zijn door natuurrampen of conflicten of die nauwelijks toegang hebben tot adequate gezondheidszorg.¹ En de enorme steun die de Samenwerkende Hulporganisaties (SHO) uit de samenleving ontvingen naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne, laat zien dat Nederlanders als de nood aan de man is, veel medemenselijkheid laten zien.

Wel is het CDA van mening dat draagvlakversterking voor ontwikkelingssamenwerking weer hoger op de agenda zouden moeten komen. En dat er ook initiatieven zouden moeten worden gesteund die daaraan een belangrijke bijdrage leveren. Er is nu een grote kloof tussen enerzijds het goede en impactvolle werk dat tal van organisaties en bedrijven doen en anderzijds de kennis daarover bij de Nederlandse bevolking. Ook over de bereikte resultaten wordt te weinig gecommuniceerd. Weliswaar publiceert het ministerie van Buitenlandse Zaken jaarlijks een resultatenrapportage op de website, maar het CDA maakt zich sterk dat maar weinig Nederlanders daarvan op de hoogte zijn. Wij zien hierin een verantwoordelijkheid voor zowel de overheid als voor organisaties die met Nederlandse middelen hun werk doen. Daarbij zou juist ook outreach moeten worden gedaan naar de mensen die twijfelen over nut en noodzaak van ontwikkelingssamenwerking, of die er kritische

¹ <https://www.partos.nl/publicatie/factsheet-draagvlak-ontwikkelingssamenwerking/>

vragen over hebben. Te vaak wordt er slechts gepreekt voor eigen parochie.

Een mogelijke richting voor het versterken van draagvlak zou het leggen van verbindingen zijn tussen de problematiek in lage- en middeninkomenslanden en herkenbare uitdagingen van de Nederlandse burger. Het creëren van een gevoel van 'win-win', of 'goed voor hen, en goed voor mij' zou positief kunnen uitwerken. Bij thema's als voedselzekerheid en mondiale gezondheidszorg kan vrij gemakkelijk aannemelijk worden gemaakt dat het ook in het Nederlandse belang is om hierin te investeren. Of, zoals in het CDA-verkiezingsprogramma verwoord staat: "Wij zien het als een morele plicht om landen in nood te helpen. Daarnaast is internationale samenwerking ook in ons welbegrepen eigenbelang". Juist het meer inzichtelijk maken van dat welbegrepen eigenbelang zou meer aandacht moeten krijgen om burgers die kritisch zijn over ontwikkelingssamenwerking van mening te laten veranderen.

Doel van deze visie en hoe nu verder

Het doel van deze visie is tweeledig. Een: het thema ontwikkelingssamenwerking weer hoog op de agenda te krijgen van het CDA zodat het de aandacht krijgt die het verdient. En twee: het bieden van een duidelijke visie waar het CDA voor staat en wat volgens het CDA aandacht en prioriteit verdient.

Nadat de visie is besproken op het partijcongres van 5 november 2022, wil de Commissie Buitenland van het CDA, vanuit de schrijfgroep ontwikkelingssamenwerking, de drie hoofdonderwerpen van deze visie het komende jaar verder bespreken en uitdiepen. Dit doen we zowel met leden als met kennisinstututen, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Deze gesprekken hebben als doel de prioriteiten en aanbevelingen blijvend te agenderen, aan te scherpen en een verdiepingsslag te maken.

2. CDA kaders: achtergrond bij de nota

In deze nota wordt de CDA inzet op 3 thema's besproken: relatie tussen hulp en handel, EU-Afrika strategie en voedselzekerheid en het versterken van het maatschappelijk middenveld. Een ander belangrijk onderwerp dat niet in deze visie is opgenomen is mondiale gezondheidszorg, dat door CDA Kamerlid Anne Kuik met succes stevig op de politieke kaart is gezet. Het CDA moet hierop voortbouwen en onder andere de komende jaren investeren in pandemische paraatheid.

In dit hoofdstuk gaan we in op een aantal aspecten die voor het CDA belangrijk zijn voor de invulling van deze thema's. Het zijn de kaders vanuit waar het CDA opereert en die het CDA belangrijk vindt, los van de specifieke onderwerpen die worden besproken.

Waarden en de SDGs

Onze CDA-waarden vormen de kern van de ontwikkelingssamenwerkingsstrategie van het CDA: gespreide verantwoordelijkheid, gerechtigheid, solidariteit en rentmeesterschap. Het is belangrijk niet alleen voor onszelf te leven, maar met elkaar te leven. Dit doet het CDA vanuit de overtuiging dat we zo bijdragen aan een vreedzame en rechtvaardige wereld.

Het CDA steunt vanuit die overtuiging dat de Sustainable Development Goals centraal staan in het ontwikkelingssamenwerkingsbeleid.

Rol van multilaterale organisaties

Waar we in deze visie uitgebreid ingaan op de rol van maatschappelijke organisaties, blijft het ondersteunen van het multilaterale systeem ook belangrijk. Vanuit geopolitieke redenen, kijk naar de zeer gespannen relatie met Rusland, blijft samenwerking

op multilateraal niveau van groot belang. We moeten niet alleen maar deze multilaterale organisaties financieren, maar ook inzetten op het actief hieraan deelnemen. Alleen dan hebben we ook invloed op de besteding en uitvoering van dit systeem. Er zijn wel zorgen over de effectiviteit en efficiëntie van grote multilaterale organisaties versus kleine en lokale maatschappelijke organisaties. Dit moeten we blijven afwegen ten opzichte van het belang van onderdeel uitmaken van het multilaterale systeem.

Kracht van stille diplomatie

In landen waar mensenrechten onder druk staan kan 'stille diplomatie' van groot belang zijn. Nederland kan zelf of in EU verband in gesprek gaan met autoriteiten waar mensenrechten onder druk staan of andere misstanden plaatsvinden. Of Nederland een handels- of hulprelatie met dit land heeft, kan dan van grote betekenis zijn. Het CDA hecht veel aan de kracht van stille diplomatie omdat vertrouwelijk aanspreken van landen effectiever kan zijn dan openlijke kritiek. Toch moet altijd kritisch worden afgewogen om dit in te zetten omdat openlijk optreden ook een helder signaal kan afgeven.

Aanpak van grondoorzaken

De aanpak van grondoorzaken van gedwongen migratie vormt een belangrijk uitgangspunt voor de CDA inzet op migratie.

Dit uitgangspunt is onder meer relevant als het gaat om de inzet van Nederland en de EU in Afrika. Bij afwezigheid van kansen en toekomstperspectief, gebrek aan veiligheid, de explosieve bevolkingsgroei op het Afrikaanse continent, grote werkeloosheid onder jongeren, de toenemende trek naar steden, de vraag naar voedsel, de gevolgen van de klimaatverandering, zal migratie naar verwachting toenemen.

Structurele ontwikkelingssteun en investeringen in handel zijn nodig om de voedingsbodemp van conflict, terrorisme en migratie aan te pakken. Door te werken aan economisch perspectief kunnen grondoorzaken van de problemen die ook effect hebben op Europa

worden bestreden. Dat is niet alleen goed voor de bijdrage aan de ontwikkeling van het Afrikaanse continent, maar levert ook direct een bijdrage aan de stabiliteit in Europa.

Gelijkwaardige samenwerking

Het CDA streeft naar een gelijkwaardige samenwerking. Dit staat voorop en niet 'wie betaalt, die bepaalt'. Gelijkwaardige samenwerking kan worden bereikt door het betrekken van het lokale maatschappelijk middenveld en lokale overheden en Nederlandse ambassades bij het opstellen van prioriteiten en daar ruimte aan geven. Het CDA moedigt deze ontwikkeling richting gelijkwaardige samenwerking aan en stimuleert de ontwikkeling voor meer leiderschap vanuit landen waarmee wij samenwerken.

3. CDA inzet

3.1. Relatie tussen hulp en handel & IMVO

3.1.1. Veranderde context

De wereld gaat door enorme veranderingen en ontwikkelingen. Een belangrijke ontwikkeling is een breed gedeelde bezorgdheid over de economische, sociale en ecologische compromissen tussen handel en consumptie. De handelswereld wordt onzekerder. Markten verschuiven, waarbij nieuwe mondiale spelers en regionale markten aan belang winnen. Snelle digitalisering transformeert de handel op onvoorspelbare manieren. Mede als gevolg van deze ontwikkelingen verandert ook de wereld van ontwikkelingssamenwerking. In een uitdagende en onzekere situatie is handel - naast hulp - essentieel om levens en middelen van bestaan te redden.

3.1.2. CDA Visie

Stabiliteit en economische groei in ontwikkelingslanden zijn eminent voor die landen, en in het Nederlands belang. Als ontwikkelingslanden handelspartners worden is dat in het voordeel van zowel die landen, als van het Nederlandse bedrijfsleven. Op dat gebied liggen nog veel kansen. Het CDA wil die kansen pakken, samen met kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Vooral op het gebied van duurzaamheid en digitalisering zijn er veel mogelijkheden. Het CDA heeft daarnaast extra oog voor het midden- en kleinbedrijf (MKB), startups en scale-ups, en vrouwelijke ondernemers. Het CDA is ook van mening dat publieke en private partijen elkaar hierbij nodig hebben en elkaar kunnen versterken; publiek-private samenwerking (PPS). Door

samen te werken kunnen overheden, maatschappelijke organisaties, instellingen en ondernemingen bijdragen aan de internationale welvaart en welzijn. Het CDA vertrouwt hierbij op mensen en organisaties: zij weten als geen ander wat nodig is voor een goede ontwikkeling.

Door buitenlandse handel en ontwikkelingssamenwerking te combineren wordt Nederlandse kennis en kunde beter gekoppeld aan lokale organisaties, waardoor Nederlandse (ontwikkelings)organisaties en bedrijven samen met lokale spelers grotere stappen kunnen zetten in de duurzaamheids- en digitaliseringstransities.

Het CDA gelooft in mensen om duurzame verandering te realiseren, met een ferm oog voor ieders belang. Welvaartsgroei gaat nog te vaak gepaard met extra grote druk op de natuurlijke hulpbronnen. De zorg voor ons gemeenschappelijke huis, behelst beiden. Het CDA wil en kan hier niet tussen kiezen, structurele ontwikkeling moet armoede bestrijden binnen de grenzen van wat onze aarde aankan.

3.1.3 Opdracht CDA - aanbevelingen Hulp & Handel

- Internationale handel is een motor voor inclusieve economische groei en armoedebestrijding, en een belangrijk middel om de VN Sustainable Development Goals (SDG) in 2030 te bereiken. Het CDA roept op tot creatief, innovatief ondernemerschap - bij voorkeur gericht op de minst ontwikkelde landen- om bij te dragen aan de SDGs en duurzame waardecreatie voor de langere termijn. Zo kunnen bedrijven hun business case verbreden van alleen het bedienen van klanten en investeerders, naar het bedienen van klanten, investeerders, werknemers, samenleving en onze planeet als geheel. Initiatieven ontwikkelen waar economisch rendement samengaat met maatschappelijk verantwoord ondernemen. Ook kunnen bedrijven technologische

ontwikkelingen inzetten om deze ontwikkelingen te stimuleren. Denk aan het aanbieden van (gratis) digitale opleidingen, versterken van samenwerkingen op het vlak van landbouw gebruikmakend van nieuwe technologieën (precisielandbouw), en toegankelijk maken van internet om gendergelijkheid te bevorderen.

- Het CDA wil investeren in gelijkwaardige partnerschappen tussen Nederlandse bedrijven en partners in ontwikkelingslanden. Dit betekent dat het CDA oog heeft voor landen in transitie die op weg zijn naar het onafhankelijk worden van ontwikkelings samenwerking. Deze landen hebben meer baat bij 'eerlijke handel' in plaats van 'eerlijke hulp'. Maatwerk voor deze transitielanden is daarom noodzakelijk bij de inzet op hulp en handel.
- Het CDA wil het gebruik van digitale technologie in de handel bevorderen om inclusieve en duurzame ontwikkeling te stimuleren. Juist in ontwikkelingslanden bieden digitale technologieën nieuwe mogelijkheden voor een duurzame en inclusieve groei. Denk aan het bevorderen van de positie van vrouwen en meisjes, stimuleren van productiviteit en precisielandbouw.
- Het CDA wil inzetten op het creëren van perspectief. Dit kan door onder meer te richten op investeringen in bedrijven met groeipotentieel, het stimuleren van jongeren en vrouwen om een eigen onderneming te starten, het versterken van vakopleidingen en het realiseren van een betere aansluiting op de arbeidsmarkt.
- Het creëren van perspectief kan ook door het stimuleren en versterken van agrarische coöperaties. Dit betekent het stimuleren van het lidmaatschap en deelname aan het bestuur van de coöperaties door mannen en vrouwen, gecombineerd met het ondersteunen van het professionaliseren van de coöperaties en het "bankable" maken van coöperaties. Hierdoor kunnen de boeren een

eerlijk inkomen verdienen en worden de coöperaties ook aantrekkelijk voor jonge boeren.

- We blijven als CDA ons inzetten op het bevorderen van gelijkheid tussen man en vrouw. Naast het tegengaan van mensenhandel en geweld tegen vrouwen, zet het CDA ook breder in op het stimuleren van deelname van vrouwen aan besluitvormende organen op alle niveaus in politiek, maatschappij en bedrijfsleven. Het kadaster kan mogelijk een rol spelen bij het delen van kennis om grondeigendommen goed vast te leggen.
- Het CDA is van mening dat Nederland zich dient in te moeten zetten voor economische diplomatie. De Nederlandse handelsinstrumenten betamen de goede producten en de duurzame producten die onze ondernemers maken, goed te vermarkten in andere landen. Het gaat hierbij nadrukkelijk niet alleen om economische winst, maar ook om duurzaamheidswinst.

3.1.4 IMVO

Om een effectieve hulp en handel agenda te bereiken, is het belangrijk dat de Nederlandse overheid een coherent beleid voert ten aanzien van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Hiermee zorgen we ervoor dat Nederlandse handel niet alleen goed is voor Nederland maar ook ten goede komt aan het bestrijden van armoede, leefomstandigheden van lokale gemeenschappen of het klimaat. Dit is helaas niet vanzelfsprekend: handel is niet automatisch 'goed' omdat het ook kan bijdragen aan het schenden van mensenrechten.

De grootste bijdrage die bedrijven kunnen leveren aan de realisatie van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN (SDGs) is Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (IMVO). Het helpt namelijk bedrijven om te focussen op die onderwerpen waar de risico's op negatieve impact het grootst zijn. Door deze risico's aan te pakken, kan het bedrijf juist een positieve impact hebben aan de realisatie van meerdere SDGs.² Door IMVO de norm en 'normaal' te maken kan handel worden gebruikt om de levensstandaard te verhogen, het milieu te beschermen en een positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van landen. Zo kunnen we als CDA werken aan een wereld die we door kunnen geven aan onze kinderen.

3.1.5. Opdracht CDA - Aanbevelingen IMVO

- Europese en Nederlandse wetgeving is een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van het IMVO beleid. Hierbij

² Bijvoorbeeld: het aanpakken van onderbetaling in fabrieken door leefbaar loon te betalen kan bijdragen aan de bestrijding van armoede (SDG1), huisvesting (SDG 11), het tegengaan van kinderarbeid en excessief overwerk (SDG 8), en voedselzekerheid (SGD 2).

wil het CDA dat niet alleen grote bedrijven, maar ook bedrijven in hoge risicosectoren (zoals textiel, palmolie) aan wetgeving moeten voldoen, waarbij de eisen passend moeten zijn bij de grootte van het bedrijf. Ook moet er bij wetgeving rekening gehouden worden dat extra zorgvuldig handelen noodzakelijk is bij bedrijven die actief zijn in conflictgebieden. Een multi stakeholder aanpak is hierbij belangrijk: IMVO vergt collectieve inzet van bedrijven, overheid, vakbonden en NGOs. Om ervoor te zorgen dat er internationaal dezelfde eisen aan bedrijven gesteld worden, moet wetgeving in de EU en Nederland volledig in lijn zijn met de OESO richtlijnen en de UNGPs, die al jaren de basis vormen voor IMVO beleid in Nederland.

- Om IMVO de norm te maken is een doordachte mix van beleid nodig gebaseerd op de 5 V's (Voorlichten, Verleiden, Voorwaarden stellen, Vergemakkelijken en Verplichten). Daarbij wil het CDA dat de overheid coherent is en dat is niet alleen het Ministerie van Buitenlands Zaken bij de inzet van instrumenten die handel stimuleren en heldere eisen stelt aan bedrijven op het gebied van MVO maar ook andere ministeries zoals het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. De overheid zelf dient een proactieve rol te spelen, bijvoorbeeld waar het gaat om vergemakkelijken van IMVO door sectorale convenanten te stimuleren en daaraan deel te nemen, en door zelf maatschappelijk verantwoord in te kopen.
- Naast IMVO beleid, is er ook flankerend beleid nodig zoals het ondersteunen van arbeidsinspecties, vakbonden in productielanden of andere maatschappelijke organisaties die gemeenschappen, arbeiders en andere mogelijke slachtoffers van bedrijfsactiviteiten vertegenwoordigen. Het CDA wil dat hier in het OS-beleid aandacht voor is.

3.2. EU-Afrika strategie en voedselzekerheid

3.2.1. Veranderde context

Voedselzekerheid

Al in 2021 meldt de FAO dat Afrika niet op schema ligt om de doelstellingen van de Sustainable Development Goals (SDG) te halen om een einde te maken aan honger en ervoor te zorgen dat alle mensen het hele jaar door toegang hebben tot veilig, voedzaam en voldoende voedsel, en om een einde te maken aan alle vormen van ondervoeding³. In 2020 leden volgens schattingen 281,6 miljoen mensen op het continent honger, meer dan een vijfde van de bevolking. Dit was 46,3 miljoen meer dan in 2019. Het is een verslechtering die in 2014 al begon. De vooruitgang in de richting van het bereiken van de wereldwijde voeding doelstellingen tegen 2030 blijft onaanvaardbaar traag.

De oorlog in de Oekraïne heeft de situatie voor de miljoenen Afrikanen nog eens verslechterd. Vooral West-Afrika en de Sahelregio worden getroffen door de oorlog in Oekraïne. Vanwege de grote afhankelijkheid van de regio van voedselimport, zal de dreigende wereldwijde voedselcrisis de regio hard treffen en de voedselzekerheid verder verslechteren, vooral voor de armen. Lokale prijzen voor rijst, tarwe, olie, suiker en andere verwerkte invoer zijn in verschillende landen van de regio al met 20 tot 50% gestegen.

³ [FAO 2021: Africa – Regional Overview of Food Security and Nutrition 2021. Statistics and trends](#)

Handel met Afrika

Nederland heeft met Afrika 'een lange en relatief eenzijdige handelsrelatie' en dan met name met de landen aan de westkust, het zuiden van Afrika en landen in Noord-Afrika (Dorhout, 2020). Ongeveer 70 procent van de export naar Afrika bestaat uit geraffineerde aardolieproducten, gespecialiseerde machines, geneesmiddelen en zuivel. Als exportbestemming speelt Afrika voor de Nederlandse goederenhandel echter een bescheiden rol. Het aandeel in de totale export bedroeg de afgelopen tien jaar gemiddeld net iets meer dan 3 procent. Aan de export verdiende Nederland circa 5,8 miljard euro (2019), wat gelijk staat aan 2,1 procent van de totale export verdiensten. Hiermee zijn de verdiensten aan export aan het continent Afrika vergelijkbaar met landen als Polen (5,6 miljard euro) of Zweden (5,1 miljard euro).

Ook is de import uit Afrika met een import aandeel van 2,6 procent in 2020 heel beperkt. De afgelopen vijftig jaar bleef het groeitempo van de goederenimport uit Afrika achter bij het totaal. Toch is Afrika erg belangrijk voor de Nederlandse consument en de Nederlandse industrie als leverancier van grondstoffen. Afrika beschikt over een breed scala aan grondstoffen zoals olie, cacao bonen, bloemen, fruit en groenten.

Least Developed Countries: minder import, meer export

Komt deze handel ook ten goede aan de Least Developed Countries? Uit cijfers blijkt dat Nederland beperkt importeert uit deze landen en bovendien komt een kwart van de totale import uit Angola. Het betreft dan vooral de import van ruwe aardolie. Als Angola buiten beschouwing wordt gelaten (vanwege de hoge import) is in 2020 de totale import uit LDC's afgenomen met 20%. Van de export aan de LDC's bestaat ook een groot deel (41%) uit geraffineerde aardolieproducten. Daarnaast exporteert Nederland machines, medicijnen, groenten en melkpoeder naar LDC's. De totale export nam tussen 2015 en 2020 toe van 3,1 naar 3,6 miljard euro.

3.2.2. CDA visie

De EU-Afrika strategie staat terecht weer hoog op de agenda, bijvoorbeeld door de inzet van CDA-Kamerlid Mustafa Amhaouch. Het is nu tijd voor de volgende stappen. Zoals CDA-Kamerlid Derk Boswijk onlangs schreef, lijden mensen in Afrika geen honger vanwege een mondiaal voedseltekort, maar omdat de verdeling niet klopt.⁴ “Sterker nog, Europa heeft op dit moment grote tarwe overschotten, maar de export naar Afrika valt enorm tegen. De oorzaak? Een klein groepje speculanten beheerst de graanmarkt. Zij maken gebruik van de onzekerheid op de markt, waardoor de prijzen rap stijgen”.

Volgens Boswijk zijn “korte lijnen tussen voedselproductie en consumptie de beste manier om dit tegen te gaan”. Het probleem zoals Boswijk beschrijft, is dat door corruptie in Afrika en instabiele overheden voedselproductie moeilijk van de grond komt. Ook kan de Afrikaanse boer moeilijk concurreren met Europese producten (of graan uit Oekraïne). De CDA inzet op een kortere landbouwketen om de link tussen consument en boer weer te verkleinen, is ook voor Afrika van belang. Hiervoor is het nodig dat er wordt geïnvesteerd in technologische innovatie, maar ook innovatieve financiering.

3.2.3 Opdracht CDA - aanbevelingen

- Voedselzekerheid: Kortere voedselketens, waarbij er lokaal waarde toegevoegd kan worden aan de producten, zodat landbouw, juist ook voor vrouwen in ontwikkelingslanden, een echt perspectief biedt, dat is waar het CDA op in moet zetten. Veel landbouwproducten in Afrika, zoals cacao en

⁴ <https://www.cda.nl/derk-boswijk/opiniestuk-met-oneliners-vind-je-geen-oplossing-voor-het-wereldwijde-voedseltekort>

cashew, wordt nu niet lokaal verwerkt. Zo gaat cashew eerst van West-Afrika naar India of Vietnam om daar verwerkt te worden, voordat het in Nederland terecht komt. Doordat lokaal in Afrika de omstandigheden niet gunstig zijn om te verwerken, of de kennis ontbreekt, profiteren lokale boeren nauwelijks van de producten die zij verbouwen of rapen.

- Kennispositie: De sterke kennispositie van Nederland op het terrein van land- en tuinbouw, veeteelt, gezondheidszorg, waterbouw, infrastructuur en in de energiesector moeten we optimaal benutten om bij te dragen aan het oplossen van problemen in de Afrika op het gebied van voedsel, leefbaarheid en werkgelegenheid. Zo kan Nederland programma's stimuleren waar het bereiken van een leefbaar loon van Afrikaanse boeren centraal staat, door wetenschappelijke kennis, NGOs en overheden te verbinden en onderlinge samenwerking en coalities te bevorderen.
- Rol van vrouwen: Het CDA ziet een belangrijke rol weggelegd voor vrouwen. Door klimaatverandering worden zij het meest getroffen omdat ze zich in een gemarginaliseerde positie bevinden en afhankelijk zijn van de opbrengst van landbouw, welke door droogte, overstromingen en andere natuurrampen wordt geteisterd. We moeten het leiderschap van vrouwen ondersteunen om gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan. Daarnaast wil het CDA initiatieven van vrouwen ondersteunen die bijdragen aan een duurzame verandering dat hen helpt om een inkomen te verdienen onder onvoorspelbare klimaatverandering.

3.3. Maatschappelijk Middenveld versterken

3.3.1. Veranderde context

Het maatschappelijk middenveld staat de afgelopen jaren vaker en in meer landen stevig onder druk. Versterkt door de effecten van de Covid-19 pandemie, die heeft geleid tot restrictievere wet- en regelgeving in tal van landen, zijn de voorwaarden voor een noodzakelijke maatschappelijke ruimte de afgelopen jaren sterk verslechterd. Het CDA benoemde daarom in haar verkiezingsprogramma (2021-2025) het tegengaan van de inperking van de ruimte voor het maatschappelijk middenveld wereldwijd als belangrijk aandachtspunt.

Een sterk maatschappelijk middenveld is niet alleen een cruciale voorwaarde voor een land om zich op een duurzame en inclusieve wijze te ontwikkelen, maar ook voor ontwikkelde landen blijft georganiseerde tegenspraak onmisbaar. We zien nu in Rusland dat machtsmisbruik, totale repressie en zelfs oorlog mogelijkheden worden wanneer burgers en de organisaties die hen vertegenwoordigen hun eigen politieke leiders niet meer kunnen corrigeren, zoals Nicole Sprokel van Amnesty International recent nog stelde in de Internationale Spectator.⁵

⁵ <https://spectator.clingendael.org/nl/publicatie/de-les-die-poetin-ons-leert-over-mensenrechten>

Volgens CIVICUS⁶ woont in 2022 nog maar 12,7% van de wereldbevolking in een land met een volledig 'open of versmalde' maatschappelijke ruimte, waar maatschappelijke organisaties vrij kunnen organiseren, acteren en communiceren met bijvoorbeeld hun overheid.⁷ Dit was in 2019 nog 17,6%. Dit is een zeer zorgelijke ontwikkeling en moet de komende jaren een belangrijk focuspunt blijven voor het CDA, temeer daar het een van de fundamentele basisbeginselen is van onze christendemocratische visie.

3.3.2. CDA visie

Als CDA zijn we altijd een voorvechter van een sterk maatschappelijk middenveld geweest - in Nederland, maar ook wereldwijd. Een duurzame en veerkrachtige samenleving begint namelijk niet bij instituties of statelijke structuren, maar bij een goed georganiseerde samenleving waarin burgers de verantwoordelijkheid nemen om hun belangen op een adequate manier te behartigen.

Maatschappelijke organisaties leveren vaak een belangrijke bijdrage in lage- en middeninkomenslanden, omdat zij vaak beter dan overheden en bedrijven in staat zijn kwetsbare groepen te bereiken en te werken in fragiele gebieden. Faith-based organisaties kunnen daar ook een belangrijke rol in spelen, omdat die in sterk religieuze samenlevingen diep in de haarvaten zitten. Maatschappelijke organisaties spelen nog steeds een belangrijke rol in dienstverlening (bijvoorbeeld op het gebied van gezondheidszorg of onderwijs) in gebieden waar overheid en bedrijfsleven non-existent zijn, of onderdeel zijn van het probleem in plaats van de oplossing.

⁶ <https://monitor.civicus.org>

⁷ <https://monitor.civicus.org/quickfacts/>

Sterke maatschappelijke organisaties zijn nodig om inclusieve ontwikkeling en duurzaamheid te bereiken en overheden en bedrijven scherp te houden, zodat mensenrechten worden nageleefd en kwetsbare groepen niet tussen wal en schip vallen. Maatschappelijke organisaties dragen bovendien bij aan innovatieve oplossingen, meer en meer in partnerschap met bedrijven, onderzoeksinstituten en overheden. Een goed voorbeeld hiervan is het meerjarig strategisch partnerschap tussen de Dutch Relief Alliance (DRA, 14 Nederlandse humanitaire organisaties) en het ministerie van Buitenlandse Zaken. De DRA is in de afgelopen jaren uitgegroeid tot een internationale trendsetter op thema's als humanitaire innovatie, lokalisatie en integriteit standaarden.

Het maatschappelijk middenveld is bovendien een écht CDA thema - voor een partij die met beide benen in de samenleving staat. Gezien het belang van een sterk maatschappelijk middenveld voor duurzame ontwikkeling moet dit echter niet een separaat thema zijn, meer doorgelicht worden in het hele beleid voor ontwikkelingssamenwerking. Het versterken van het middenveld is daarmee zowel een doel op zichzelf als een middel tot het effectiever, duurzamer en inclusiever maken van het beleid voor ontwikkelingssamenwerking.

3.3.3 Opdracht CDA - aanbevelingen

- Politieke en financiële ruimte voor maatschappelijke organisaties om hun taak uit te voeren staat in veel landen onder grote druk. Het CDA vindt het van belang dat de overheid blijft investeren in versterking van maatschappelijke organisaties. Het CDA zet zich daarom in om vast te leggen dat 25% van het ontwikkelingsbudget via maatschappelijke organisaties standaard besteed wordt. Daarnaast pleit het

CDA ervoor dat de Nederlandse overheid zich sterker moet inspannen om zogenaamde 'Delegated Cooperation' middelen aan te trekken voor Nederlandse NGOs. Dat zijn middelen die via Brussel gealloceerd worden aan ambassades van lidstaten voor de uitvoering van programma's. Nu gaan deze middelen hoofdzakelijk naar Franse en Duitse uitvoeringsorganisaties.

- De rol die religie speelt in veel landen, in positieve en in negatieve zin, moet meer aandacht krijgen in het beleid. Religie moet in ontwikkelingsprocessen meer op waarde worden geschat en een integraal onderdeel vormen van het ontwikkelingsbeleid in landen waar dat opportuun is. Het CDA zet zich in voor een belangrijkere plaats van religie binnen het buitenlands beleid en het beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Dat zou zich onder andere moeten doorvertalen door meer samen te werken met religieuze actoren en door het bevorderen van expertise en sensitiviteit bij diplomaten en betrokken ambtenaren op dit terrein. De rol van de speciale gezant op het ministerie van Buitenlandse Zaken, en de ambtelijke ondersteuning, dient om deze reden te worden versterkt. De focus van de gezant ligt nu sterk op het gebied van het bevorderen van mondiale godsdienstvrijheid, maar zou moeten worden uitgebreid naar de rol van religie in ontwikkelingssamenwerking en het bereiken van de SDGs.

4. Budget Ontwikkelingssamenwerking

4.1. Veranderde context

De mondiale context is ingrijpend veranderd, gekenmerkt door onder andere het hoogste aantal vluchtelingen sinds WOII, ongekende uitdagingen rond klimaatverandering die om een dringende en duurzame oplossing vragen, een langjarige coronapandemie van ongekende omvang, toename van conflicten tussen overheden en binnen gemeenschappen, en het verlies van bewegingsruimte en het naleven van mensenrechten door steeds autocratischer opererende overheden.

De oorlog in Oekraïne heeft de internationale wereldorde en mondiale stabiliteit dit jaar voorgoed veranderd. Dit is een cruciaal vraagstuk voor het CDA. We vinden het belangrijk dat we onze bijdrage leveren aan het lenigen van de humanitaire noden en de eventuele wederopbouw, maar ook aan de opvang van Oekraïense vluchtelingen. Daarnaast heeft dit conflict ook weer duidelijk gemaakt hoe verweven en verbonden de wereldeconomie is - met ongekende stijgingen in energie en voedsel tot gevolg. Ook hier wil het CDA voorop lopen om op effectieve en realistische wijze te werken aan structurele verbeteringen.

Bovenstaande grote vraagstukken vragen om een urgente aanpak en daar kan Nederland zijn eerlijke deel aan bijdragen. Dat begint bij het nakomen van onze internationale toegezegde uitgaven aan ontwikkeling en een effectieve besteding daarvan. Dit is de afgelopen jaren niet altijd gelukt, als gevolg van een stevige economische crisis en politieke besluiten in Rutte II. Zo komen we als Nederland op dit moment niet onze internationale afspraken over

het algemene ontwikkelingsbudget of onze bijdrage aan internationale klimaatverandering na.⁸

4.2. CDA visie

Effectief besteed ontwikkelingsbudget is cruciaal om alle internationale ambities van het CDA waar te maken. Gezien de huidige meervoudige crises rondom conflict, voedsel, instabiliteit, migratie, klimaat en pandemie(preventie) in de wereld moet het CDA zich conform het verkiezingsprogramma blijven inzetten dat Nederland zich houdt aan de internationale afspraak om 0,7% van zijn BNI te besteden aan ontwikkelingssamenwerking. De huidige en nieuwe mondiale crises vragen om een slagvaardige, coherente, en geïntegreerde besteding van het ontwikkelingsbudget. Ontwikkelingssamenwerking is echter geen magische toverstaf om alle wereldproblemen te verdrijven. De doelen van ontwikkelingssamenwerking moeten ook sterker verbonden worden met andere beleidsterreinen door sterker in te zetten op beleidscoherentie. Zo moet bijvoorbeeld de diplomatieke capaciteit ook op orde blijven.

4.3. Opdracht CDA - aanbevelingen

- Het CDA streeft ernaar om stapsgewijs de investeringen in ontwikkelingssamenwerking naar het internationaal afgesproken niveau van 0,7% (ten laatste in 2030) van het BNI te brengen, waarbij er altijd ruimte is om te schuiven tussen

⁸ Voor het tegengaan van internationale klimaatverandering is in 2009 al afgesproken dat ontwikkelde landen vanaf 2020 per jaar \$100 miljard aan klimaatfinanciering mobiliseren. Nederland zou vanaf 2027 structureel ongeveer 165 miljoen euro meer moeten bijdragen dan wat in de beleidsnota van Schreinemacher wordt gereserveerd voor klimaat.

de verschillende prioriteiten, wanneer de belangen van de allerarmsten daarmee beter worden gediend.

- De middelen die voor het behalen van de ontwikkelingsdoelstellingen ter beschikking worden gesteld zijn van belang, ook als katalysator voor investeringen en het creëren van werkgelegenheid en stabiliteit. Met name in lage inkomenslanden en fragiele gebieden zijn deze ontwikkelingsgelden bovendien heel belangrijk omdat dit vaak de enige financieringsbron is. Dit zijn bij uitstek de landen waar ontwrichtende problemen als instabiliteit, ziektes en werkloosheid een grote impact hebben. Het CDA pleit voor blijvende betrokkenheid bij dit soort landen, door toe te groeien naar een besteding van minimaal 25% van het ontwikkelingsbudget in lage inkomenslanden te investeren⁹.
- In ontwikkelingslanden kan belastinginning bijdragen aan ontwikkeling en stabiliteit. Belastinginning is in veel landen echter nog steeds problematisch. Nederland kan met de beschikbare kennis en kunde ook een belangrijke bijdrage leveren hieraan. Van overheid en bedrijven, maar ook van expertise universiteiten, HBO en MBO.
- Effectievere besteding van het budget.
 - Het CDA heeft oog voor de grote druk die de kosten van eerstejaarsopvang van asielzoekers heeft op de langdurige inzet op ontwikkeling en het creëren van perspectief in de regio. Zo ging in 2015 23% van het totale hulpbudget naar Nederland zelf, vanwege de kosten voor eerstejaarsopvang van asielzoekers.¹⁰ Het CDA pleit ervoor om de bekostiging van de eerstejaarsopvang van asielzoekers uit algemene

⁹ 25% is het gemiddelde binnen de OESO-DAC.

¹⁰ <https://decorrespondent.nl/4329/nederland-steekt-het-meeste-ontwikkelingshulpgeld-in-nederland/507484587753-4dbe293c>

middelen te dragen in tijden van grote instroom. Tevens dienen de kosten voor asielopvang die uit ontwikkelingsgeld worden betaald, te worden gemaximeerd op 500 miljoen euro. Dit past in de visie van het CDA dat ontwikkelingsgelden zo effectief mogelijk buiten de landsgrenzen worden ingezet.

- o De situatie in Oekraïne blijft het CDA zorgen baren. De wederopbouw van Oekraïne zal de komende jaren ter hand kunnen worden genomen, en daarbij zal een fors beroep worden gedaan op zowel Europese middelen als middelen vanuit de EU lidstaten, waaronder Nederland. Het CDA pleit ervoor dat de minister van Financiën het initiatief neemt om een meerjarig “Fonds Wederopbouw Oekraïne” op te zetten. Daardoor wordt de Rijksbrede betrokkenheid bij Oekraïne erkend, kan er zorgvuldig worden gepland en kunnen er in diverse deelbegrotingen middelen worden gereserveerd. Daarmee kan Nederland ook zijn betrokkenheid bij andere grote crises zoals Afghanistan, Jemen en Syrië bestendigen, en kan verder invulling worden gegeven aan de thematische en geografische prioriteiten van het BHOS-beleid.

Colofon

Deze visie is in 2023 geschreven door: Elles van Ark, Wouter van Dis, Mariska Neefjes en Heidi van der Ploeg in opdracht van de Commissie Buitenland van het CDA.